

**Tomáš Weissar – Klára Modlíková – Jana Nechutová (edd.),
Gnóthi seauton. Sto let klasických studií v Brně v osobních vzpomínkách
i úřední korespondenci**

Masarykova univerzita, Brno 2020, 308 s., ISBN 978-80-210-9254-9

Práce kolektivu autorů¹ přináší příspěvek k historii brněnské klasické filologie – Ústavu klasických studií. Publikace vychází z výstavy uspořádané k příležitosti stého výročí založení tohoto významného pracoviště. Kniha je koncipována chronologicky do pěti kapitol, přičemž na konci každé kapitoly se nacházejí životopisy nejvýraznějších osobností. Historiografický popis je navíc prokládán citacemi různých archivních dokumentů či rozhovorů s klíčovými osobnostmi.

Úvodní kapitola nás seznamuje se stručnou historií oboru, kde se dozvídáme o počátcích filologie v období helénismu i o vzniku klasické filologie v českých zemích v roce 1873 jakožto samostatného vědeckého oboru na Univerzitě Karlově.

Kapitola „Velké budování 1919–1938“ popisuje skromné podmínky vzniku klasické filologie na Masarykově univerzitě, kde řádná výuka začala zimním semestrem roku 1920. Významnými zakladatelskými osobnostmi byli František Novotný, Karel Svoboda, Václav Petr a Vladimír Groh. Kromě vědecké a pedagogické činnosti se profesori brněnské klasické filologie též činnorodě zapojovali do společenského a kulturního dění města a regionu. Věnovali se také popularizační činnosti. Dále se dozvídáme detailní informace k zařizování kanceláří a učeben a nechybí ani vhléd do studentské každodennosti. Studenti měli k dispozici dvě koleje, stravovat se mohli rovněž ve dvou menzách. Mohli se účastnit např. přednášek z antického zeměpisu, helénistické filozofie či dějin římského písemnictví. V seminářích se četla např. díla Aristotelova či Vergiliova.

Kapitola „Válka světová a války akademické 1938–1959“ začíná událostmi po mnichovské dohodě v roce 1938, kdy vedení univerzity studenty nabádalo ke klidu. I po vzniku protektorátu výuka pokračovala a nadále bylo nabádáno k zachování klidu a důstojnosti. Přípravy na akademický rok 1939/1940 se nesly v duchu očekávání a obav z věcí budoucích, které byly naplněny dne 17. listopadu 1939, kdy byly všechny české vysoké školy uzavřeny. Brněnská univerzita během druhé světové války utrpěla mnohé ztráty, válku nepřežilo 45 profesorů a zaměstnanců univerzity, mezi nimiž byl i profesor starověkých dějin Vladimír Groh. I během této pohnuté doby se ale někteří akademici věnovali vědecké práci, např. František Novotný, který pracoval na historické mluvnici latiny.

První státní zkoušky po osvobození se konaly již během května, první promoce proběhla 7. června 1945. Klasická filologie získala také dva nově jmenované profesory – Ferdinanda Stiebitze a Gabriela Hejzlara. Svoboda československých vysokých škol netrvala dlouho, vzala za své po únorovém převratu v roce 1948. Projevilo se to po personální i organizační stránce, držitelem moci na fakultě se stal akční výbor. Nastalo období prověrek a vylučování studentů. Školskými reformami z roku 1948 a 1953 zanikla gymnázia ve své prvorepublikové podobě a tomu se musela přizpůsobit vysokoškolská výuka. Na vysokých školách

¹ **Tomáš Weissar** – doktorand Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, primárně se věnuje středověké latinské duchovní lyrice českého původu, **Klára Modlíková** – lektorka latiny na Masarykově univerzitě, profesorka **Jana Nechutová** – filoložka, překladatelka a vysokoškolská pedagožka. Na Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity se zabývá kulturní historií, filologií a literaturou latinské medievistiky a husitologií.

proto přibylo více gramatiky a četby. Klasická filologie byla ale vždy oborem dostatečně odlehlým, a tudíž odolávajícím politickým tlakům. Nicméně výuka antických dějin musela být vedena podle sovětské literatury. Změnou bylo také zavedení povinných předmětů jako např. marxismus-leninismus či historický materialismus.

„Inu, abychom nenarazili.‘ 1960–1988“ je název další kapitoly, která nejprve popisuje situaci v šedesátých letech. Nesla se ve znamení rapidního nárůstu počtu posluchačů, který se projevil i na Katedře starověké kultury. Tato doba znamenala předání žezla mladší generaci, nastoupili noví učitelé Josef Češka, Oldřich Pelikán, Antonín Bartoněk a Antonín Novotný, a také první ženy – vědecká aspirantka Jana Nechutová a asistentka Dagmar Bartoňková. V 60. letech nastalo příznivé období, které přálo akademickému postupu i účasti na mezinárodních konferencích. Na katedře se konaly večery poezie, hrálo se divadlo, vznikl také kroužek příznivců živé latiny.

Záchvěv svobody však nevydržel dlouho a po násilném ukončení Pražského jara roku 1968 došlo k postupnému utužování poměrů. V listopadu 1968 proběhly v Brně i jiných městech studentské stávky, v lednu 1969 pak došlo na Filozofické fakultě k přerušení výuky na jeden měsíc. Poměry se ale zcela změnily – došlo k ideologickým prověrkám, stávkující studenti byli vyloučeni, někteří akademičtí pracovníci byli propuštěni nebo emigrovali. Katedra starověké kultury byla nicméně nadále chráněna jistou vzdáleností předmětu svého bádání od aktuální reality.

Následujících dvacet let znamenalo zakonzervování akademického života, kariérní postup byl prakticky nemožný a Filozofická fakulta se postupem doby stala fakultou odborných asistentů. Výuka byla mnohem více svázána režimními požadavky a zcela centralizována. Oborové předměty na katedře jako takové však zůstávaly nadále aktuální politickou situací zcela netknuty. Pořádaly se také tuzemské exkurze a studijní soustředění. Sedmdesátá léta přinesla i některé personální změny. Profesoři Antonín Hartmann a Jaroslav Ludvíkovský odešli do důchodu, prof. Hejzlar zemřel. Nastoupil vědecký asistent Jan Šprincl, dále např. odborné asistentky Marie Vodová a Květa Rubešová. Z hlediska badatelské činnosti katedry bylo výrazným handicapem, že její členové nemohli udržovat kontakty se zahraniční západní vědou. Příznivější situace nastala pouze v 60. letech, kdy Brno navštívil např. John Chadwick, rozluštitel tzv. lineárního písma B. V omezené míře navštívili Brno i další badatelé, např. rektor soluňské univerzity Nikolaos Konomis. Omezené byly i publikační možnosti v zahraničních periodikách spojené s byrokracií a ideologickými požadavky, což se týkalo i publikování v tuzemských časopisech. V osmdesátých letech došlo k vystřídání profesora Josefa Češky Stanislavem Žažou na pozici vedoucího katedry. Život na fakultě plynul poměrně klidně v rámci zajetých kolejí, jakési „socialistické rutiny“. Kolem poloviny osmdesátých let bylo však cítit určité uvolnění.

Kapitola „Vstávání z popela 1989–2000“ nás nejprve uvádí do událostí po 17. listopadu 1989. Z řad akademických pracovníků Katedry starověké kultury se do revolučního dění aktivně nikdo příliš nezapojoval. Jistou výjimkou byl doktor Zdeněk Zlatuška, který byl v kontaktu s pražským disentem. S nově získanou svobodou se pro studenty a učitele otevřely nové možnosti. Pro mnohé akademiky nadešla možnost se habilitovat. Došlo také k obnovení kontaktů se zahraničím, akademici mohli vyjízdet na stáže, byla k dispozici zahraniční literatura. Vzrostl také počet studentů klasické filologie a otevřely se nové studijní obory, např. nová řečtina. Masarykova univerzita jako první nabídla doktorské studium latinské medievistiky. V roce 1992 stanula v čele Ústavu klasických studií (jak se pracoviště

po převratu nazývalo) poprvé žena, profesorka Jana Nechutová, později se stala děkankou. Počátek 90. let s sebou přinesl také poměrně rychlý technický vývoj v oblasti informačních technologií. Mezi vůdčí pracoviště v tomto směru patřil paradoxně Ústav klasických studií. Informační technologie pronikly i do studijní agendy. Významným počinem bylo i zřízení rozsáhlé kolekce elektronických databází s názvem *Litterae ante portas*, které obsahují digitalizované texty v latině a staré řečtině.

Poslední kapitola „ÚKS dnes 2000–2018“ začíná personálními změnami na začátku milénia, kdy Dagmar Bartoňkovou vystřídala v čele ústavu Irena Radová. Zásadním mezníkem bylo rozšíření studijní nabídky ústavu o několik nových oborů, např. mediteránní studia, zabývající se středomořským prostorem. Dále je v navazujícím magisterském stupni možno studovat např. latinu středověku či dějiny starověku. Dle názoru filologů lze uzavřít, že klasická filologie v brzké době nezanikne a bude se rozvíjet i nadále jako součást moderní evropské kultury.

Na závěr práce je zařazen výčet pramenů a literatury. Kniha je doplněna přetiskem drobné publikace prof. Františka Novotného s názvem *Gymnasion* (Úvahy o řecké kultuře), která vyšla již v roce 1922 a dle autorů si zasloužila nově zpřístupnit. Novotný zde představuje některé klíčové pojmy řeckého myšlení a vztahu řeckého člověka ke světu.

Autoři na základě literatury, vydaného materiálu, univerzitních ročenek, recenzí, jubilejních časopiseckých vzpomínek, nekrologů, ale také archivních pramenů Archivu Masarykovy univerzity nabídli plastický pohled na dějiny Ústavu klasických studií. Předložená kniha není sice vyčerpávajícím dílem, lze ji však použít k úvodnímu seznámení s atraktivní a zajímavou problematikou.

Michal Továrek

doi: 10.14712/23365730.2022.23

Detlef Brandes – Alena Míšková, Z katedry dějin východní Evropy na pražskou radnici: Josef Pfitzner (1901–1945)

Academia: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., Praha 2021, 375 stran, ISBN:978-80-200-3171-6; 978-80-88304-37-1

Postavě kontroverzního českoněmeckého historika Josefa Pfitznera a vydávání pramenů k jeho životu se autorka Alena Míšková (1957–2015) věnovala dlouhodobě. Pfitznerova pozůstalost se ostatně z velké části nachází v autorčině někdejší pracovišti, tedy Masarykově ústavu – archivu AV ČR. Autorčin zájem o tuto postavu vyústil ve spolupráci s německým odborníkem na období Protektorátu Detlefm Brandesem (*1941), jejímž výsledkem byla monografie *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus, Josef Pfitzner 1901–1945*, vydaná roku 2013. V českém jazyce vyšla až v roce 2021, a tak se toto vydání stalo jakousi vzpomínkou na již zesnulou autorku a její dílo. Kniha je rozčleněna do 13 kapitol, které jsou děleny na podkapitoly.

V první kapitole se autoři zaměřili na soukromý život Josefa Pfitznera – jeho rodinné zázemí, studentská léta před nástupem na univerzitu, vztahy s jeho přítelkyněmi (přičemž jeden vztah přerostl v manželství) a možnost poznání jeho finančního rozmachu.

Druhá kapitola je přehledem Pfitznerových vysokoškolských studií, vyplněných studií a přípravou disertace o vatislavských biskupech. Současně s disertací pracoval na